

I. I. Ворона

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9118-9456>

ResearcherID Q-4691-2016

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

I. I. Vorona

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

SYSTEM OF EXERCISES FOR THE FORMATION OF GRAMMATICAL COMPETENCE OF FUTURE DOCTORS AT THE LESSONS OF LATIN

Анотація. У статті зазначено, що вивчення латинської мови є важливою передумовою професійного спілкування медиків; розглянуто проблему формування граматичної компетенції студентів на заняттях латинської мови, адже одним із важливих елементів при вивченні мови є правильне використання граматики для утворення медичних термінів. Встановлено, що для побудови граматично правильного професійного мовлення необхідно володіти граматичними поняттями та системно вивчати всі аспекти граматики: фонетичний, орфографічний, морфологічний, синтаксичний. Володіння граматичною компетенцією допомагає застосовувати знання граматики у професійній мовленнєвій діяльності медиків. Зазначено, що формування граматичних умінь відбувається у три етапи: аналіз граматичних правил; застосування цих правил при виконанні вправ; використання граматики для правильного вживання медичних термінів. Для формування граматичної компетенції важливу роль відіграє система вправ для закріплення, визначено особливості класифікації вправ та подано систему вправ для підвищення граматичної компетенції на заняттях латинської мови при вивченні теми «Прикметник, граматичні категорії прикметника, поділ на групи, словникова форма. Узгоджене означення».

Ключові слова: компетенція; граматична компетенція; латинська мова; медична термінологія; система вправ.

Abstract. The article emphasizes that learning Latin is an important prerequisite for professional communication of physicians; the problem of forming students' grammatical competence in Latin classes is considered, since one of the important elements in learning a language is the correct use of grammar to form medical terms. It has been determined that in order to build grammatically correct professional speech, it is necessary to master grammatical concepts and systematically study all aspects of grammar: phonetic, spelling, morphological, and syntactic. Grammatical competence helps to apply knowledge of grammar in the professional speech activities of physicians. It is specified that the formation of grammatical skills takes place in three stages: analysis of grammar rules; application of these rules in exercises; grammar usage for the correct application of medical terms. A system of consolidation exercises plays an important role in the formation of grammar competence. The research identifies the peculiarities of classification of exercises and presents a system of exercises for improving grammar competence in Latin classes when studying the topic "Adjective, grammatical categories of the adjective, division into groups, dictionary form. The Agreed attribute".

Key words: competence; grammatical competence; Latin language; medical terminology; system of exercises.

Вступ. Підвищення якості підготовки медичних кадрів забезпечить конкурентоспроможність випускників медичних закладів вищої освіти як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках праці. Оволодіння будь-якою професією відбувається у процесі послідовного вивчення професійної мови, в тому числі і системи спеціальних понять та термінів, які складають її основу. Особливістю медичної термінології є використання протягом багатьох сто-

літь латинської мови, латинських та грецьких терміноелементів у професійній діяльності фахівців медичної галузі. Навчальна програма дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» передбачає вивчення елементарного курсу граматики та найуживанішої греко-латинської лексики як невід'ємної частини термінологічного фонду лікарів. Латинська медична професійна лексика, хоча і має уніфікований характер, проте і надалі є універсальною основою для творення нових термінів. Студентам різних спеціальностей медичних закладів вивчення латин-

ської мови з медичною термінологією допомагає в оволодінні професійно-комунікативною компетенцією, яка необхідна для спілкування з колегами з різних країн. Також знання латинської мови допомагає майбутнім працівникам медичної сфери в дослідницькій роботі, при написанні статей, доповідей на конференціях та симпозіумах; проведенні аналізу медичних текстів; розумінні медичної термінології та спеціальної фразеології при вивченні інших дисциплін медичного профілю. Розуміння елементів граматики та знання лексики латинської мови сприяє кращому засвоєнню сучасних іноземних мов. З вивченням латинської мови починається професійна освіта майбутнього медика, студенти досягають тих умінь і навичок, які будуть вдосконалювати на наступних етапах оволодіння латинською медичною термінологією при вивченні клінічних дисциплін на старших курсах [1].

Вивчення граматики виступає невід'ємною складовою процесу навчання латинської мови. Знання граматичних правил, структури термінів, граматично правильне вживання медичної термінології є дуже важливими для усної і письмової комунікації та для правильного розуміння змісту висловлювання. Відтак у контексті навчання латинської мови студентів медичних закладів вищої освіти актуальною проблемою є формування граматичної компетенції на заняттях.

Проблеми формування граматичної компетенції вже досліджувалися у працях багатьох учених. Науковці охарактеризували етапи формування граматичних навичок, зазначили принципи організації та навчання граматичного матеріалу (Ю. І. Пасов, Н. К. Склярєнко); проаналізували методичні аспекти викладання латинської мови (Н. Кацман, О. Беляєва). Л. Звонська-Денисюк та В. Шовковий подали теоретичне обґрунтування та практичне використання зіставного методу в навчанні граматики класичних мов; Г. Навольська висвітлила дидактичні умови формування граматичної компетенції при вивченні латинської мови. Здійснені дослідження не виснажують усіх аспектів проблеми формування граматичної компетенції, зокрема не розглянутим залишається питання формування професійно-орієнтованої граматичної компетенції на заняттях латинської мови у медичних закладах освіти, а також не розроблено системи вправ для її формування. Саме тому ми вважаємо актуальним та необхідним розглянути цей аспект вказаної проблеми, тобто розробити систему вправ для формування граматичної компетенції на заняттях латинської мови.

Мета статті – створення системи вправ для формування граматичної компетенції студентів-медиків на заняттях латинської мови.

Теоретична частина. Невпинний розвиток освітньої галузі потребує нових кваліфікованих фахівців нового формату. Професійна підготовка спеціаліста, який досконало володіє професійними знаннями, уміннями та навичками, вміє застосовувати їх у своїй діяльності, є першочерговим завданням при підготовці спеціалістів медичної сфери. Одним із аспектів професійної компетентності студентів-медиків є їх граматична компетенція [5].

Згідно з дослідженнями Н. Склярєнко, граматичну компетенцію слід трактувати «як здатність людини правильно продукувати усні та письмові висловлювання відповідно до граматичних правил і розуміти граматику структур, які використовуються у мовленні іншими» [6, с. 15]. Граматичні знання та граматичні навички є основними компонентами граматичної компетенції. Й. ван Ек під поняттям «граматична компетенція» вважає знання граматичних засобів мови і здатність їх застосовувати. Він тлумачить граматичну компетенцію як «здатність продукувати й інтерпретувати висловлювання, які відповідають граматичним правилам і певним значенням» [8, с. 39]. О. Касаткіна вважає, «що для того, щоб знати граматику, досить вивчити певну сукупність теоретичних знань, оволодіти ж граматику означає навчитися застосовувати відповідні правила на практиці» [3, с. 52]. Підтримуємо думку Г. Навольської, яка у своєму дослідженні тлумачить «граматичну компетенцію як знання та вміння користуватися граматичними ресурсами мови. При вивченні латинської мови це насамперед створення навичок уживання відмінкових закінчень іменників і прикметників, дієслівних основ та їх особових закінчень, певних синтаксичних конструкцій» [5].

В. Шовковий зазначає, що граматична компетенція – це система «знань про граматичну структуру латинської мови та вмінь їх застосування під час розв'язання професійних проблем лінгвістичного характеру та завдань, пов'язаних із вивченням, дослідженням та користуванням мовою» [7]. Вчений вважає, що, формуючи граматичну компетенцію, студенти на заняттях здобувають знання логіки граматичної будови латинської мови, змісту та форми граматичних явищ; основних закономірностей мислення носіїв латини та його відображення в граматичній структурі мови; граматичних змін, які відбувалися у мові і стали основою виникнення романських мов; основних ознак генетичної спо-

рідності латини та сучасних європейських мов; основних словотвірних моделей, семантики суфіксальних та префіксальних морфем [7].

Досвід роботи на заняттях латинської мови показує недостатнє володіння студентами навичками коректного вживання форм граматичних явищ. Граматику можливо засвоїти лише через практичну діяльність. Саме тому, на думку багатьох філологів, лінгвістів та методистів, найефективнішим засобом формування граматичної компетенції є система вправ. Методисти під вправою розуміють спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення [4, с. 184]. Виконуючи вправи, дії студентів автоматизуються і перетворюються в уміння. При вивченні граматики виконуються вправи, які спрямовані на усвідомлення граматичних норм мови. За допомогою цих вправ студенти вчаться розрізняти морфологічні показники (рід іменників, прикметників, вказівних та присвійних займенників, розуміння їхньої відмінкової системи, засвоєння дієслівних форм, уживання прийменників тощо) [5]. Вправа як основна одиниця навчальної діяльності завжди повинна забезпечувати чітку постановку умови виконання, орієнтувати в способах виконання (зразок, ключові слова тощо) [5, с. 146].

Для формування граматичної компетенції при вивченні латинської мови доцільно використовувати декілька видів вправ. Насамперед це вправи на імітативне відтворення граматичних явищ: утворення часів дієслова, відмінювання іменників, прикметників, займенників, узгоджене означення тощо. Такі вправи виконують швидко, проте допомагають студентам довести дії до автоматизму і виробляють навички [5, с. 147]. Також формуванню гнучкості навичок допомагають вправи на видозміну граматичних явищ. Прикладом таких вправ можуть бути таблиці на підстановку; вправи на переклад із латинської мови на українську і навпаки; вправи на видозміну граматичних форм (зміна числа іменника, перетворення активної форми дієслова у пасивну тощо) [5, с. 147].

Система вправ для формування граматичної компетенції студентів – це певна організація навчальних дій, що виконуються в такій послідовності та кількості, яка враховує закономірності формування навичок і вмінь та забезпечує максимально високий рівень оволодіння граматичним матеріалом [2]. Важливими умовами для створення системи вправ є: відповідність вправ рівню володіння студентами граматичним матеріалом (низький, середній, висо-

кий); вправи будуються за принципом від простого до складного (наприклад, від вправ на множинний вибір до вправ на переклад із рідної на латинську мову); побудова вправ з урахуванням засвоєної професійно орієнтованої лексики.

Система вправ повинна направлятися на освоєння граматики, яка необхідна для розуміння і написання термінів латинською мовою. Головна складність в оволодінні граматичними вміннями та навичками полягає не в запам'ятовуванні окремих фактів мови, а в опануванні дій із ними. Тому головне призначення граматичних вправ – забезпечити оволодіння граматичним матеріалом (у рецептивному і репродуктивному планах). Граматичні вправи в цій системі мають відповідати таким основним вимогам: навчити працювати з граматичним матеріалом, містити завдання від простого до складнішого, активізувати розумову діяльність студентів, містити різноманітні завдання.

Наведемо систему вправ для формування граматичної компетенції на заняттях латинської мови (на основі теми «Прикметник. Узгоджене означення»):

1. Визначіть, до якої групи і підгрупи належать прикметники, допишіть їх словникову форму та перекладіть українською мовою:

asper, aspēr..., aspērūm
gastrīc..., gastrīca, gastrīc...
brev..., breve
dext..., dextra, dextr...
duplex, duplīc...
triceps, tricipīt...

2. Запишіть подані прикметники у повній формі, визначіть їх основу:

niger, gra, grum; pius, a, um; puter, tris, tre; nasālis, e; sapiens, ntis; posterior, ius; sacer, cra, crum; albus, a, um; paluster, tris, tre

3. Випишіть зі словника словникову форму слів; узгодьте прикметники з іменниками, вставивши пропущені закінчення прикметників. Утворені словосполучення перекладіть українською мовою:

nervus hypoglōss...
crista sacrāl...
nervus occipitāl...
costa ver...
cartilāgo laterāl...
processus frontāl...
forāmen magn...
forāmen nasāl...
os long...
cornu sacrāl...
facies extern...

4. Узгодьте прикметники з недостатніми ступенями порівняння з іменниками; утворені терміни перекладіть:

canālis (minor, minus)
margo (inferior, ius)
labium (inferior, ius; superior, ius)
angūlus (superior, ius)
facies (anterior, ius)
arcus (posterior, ius)
tubercūlum (anterior, ius)

5. Випишіть словникову форму прикметників; утворіть анатомічні терміни з узгодженим означенням і перекладіть їх українською мовою:

muscūlus, i m + двоголовий
processus, us m + крилоподібний
glandūla, ae f + привушний
pars, partis f + бічний
cavitas, ātis f + барабанний
linea, ae f + серединна задня
radix, īcis f + передній
crista, ae f + лобовий

6. Перекладіть терміни українською мовою, випишіть словникову форму слів:

sulci arteriōsi
processus articulāris inferior
linea temporālis inferior
tuber frontāle
corpus humānum

7. Перекладіть терміни латинською мовою, поставте їх в Gen. sing.:

верхня реброва ямка

ліва ключиця
крижовий ріг
піднебінний канал
нижня губа

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, практичне оволодіння латинською мовою та медичною термінологією неможливе без засвоєння граматичних структур цієї мови. Правильна організація навчального процесу й контроль рівня розвитку граматичної компетенції допоможуть викладачеві досягти основної мети – підготувати майбутніх фахівців до ефективного та грамотного вивчення професійної термінології. Граматика має велике значення при вивченні та формуванні практичних навичок латинської мови. Вивчення граматики і граматично правильно оформлене професійне мовлення, розпізнавання граматичних форм в усному мовленні та на письмі відбуваються завдяки формуванню граматичних навичок, які виробляються під час виконання навчальних вправ. Формування граматичної компетенції досягається лише завдяки виконанню численних письмових вправ різного ступеня складності та зверненню уваги на допущені граматичні помилки з детальним неодноразовим роз'ясненням правил упродовж всього періоду вивчення латинської мови. Перспективою подальших наукових розвідок є пошук нових методів та технологій формування граматичної компетенції здобувачів вищої медичної освіти.

Список літератури

1. Ворона І. І. Роль латинської мови у формуванні термінологічної компетентності майбутніх медиків / І. І. Ворона // Медична освіта. – 2015. – Вип. 4. – С. 77–79.
2. Даниленко О. Формування граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької за допомогою вправ для самостійної роботи / О. Даниленко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка». – 2018. – № 2. – С. 65–73.
3. Касаткіна О. В. До питання розвитку граматичної компетентності студентів на заняттях іноземної мови / О. В. Касаткіна // Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки». – 2011. – № 59. – С. 52–55.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої]. – 2-ге вид., випр. і перероб. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Навольська Г. Особливості формування граматичної компетенції студентів філологічних факультетів під час навчання латинської мови / Г. Навольська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 20 (269). – С. 145–149.
6. Складенко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. К. Складенко // Іноземні мови. – 2011. – № 1. – С. 15–25.
7. Шовковий В. М. Зміст латинськомовної лінгвістичної компетентності майбутніх філологів – фахівців

з іноземних мов / В. М. Шовковий, О. В. Лазер-Паньків, Т. А. Шовкова // Іноземні мови. – 2020. – № 4. – С. 3–10.

8. J. van Ek Objectives for Foreign Language Learning / J. van Ek. – Strasbourg, 1993. – Vol. I.

References

1. Vorona, I.I. (2015). Rol latynckoi movy u formuvanni terminolohichnoi kompetentnosti maibutnikh medykiv [The role of the Latin language in the formation of the terminological competence of future doctors]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 77-79 [in Ukrainian].

2. Danylenko, O. (2018). Formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi navchannia anhliiskoi movy pislia nimetskoj za dopomohoiu vprav dlia samostiinoj roboty [Formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi navchannia anhliiskoi movy pislia nimetskoj za dopomohoiu vprav dlia samostiinoj roboty]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii «Pedahohika» – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Series “Pedagogy”, 2, 65-73 [in Ukrainian].*

3. Kasatkina, O.V. (2011). Do pytannia rozvytku hramatychnoi kompetentnosti studentiv na zaniattiakh inozemnoi movy [To the issue of the development of students' grammatical competence in foreign language classes]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Serii «Pedahohichni nauky» – Bulletin of Zhytomyr State University. Series “Pedagogical sciences”, 59, 52-55 [in Ukrainian].*

4. (2002). *Metodyka navchannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh [Methods of teaching*

foreign languages in secondary educational institutions] [in Ukrainian].

5. Navolska, H. (2013). Osoblyvosti formuvannia hramatychnoi kompetentsii studentiv filolohichnykh fakultetiv pid chas navchannia latynskoi movy [Peculiarities of the formation of grammatical competence of students of philological faculties during the study of the Latin language]. *Naukovi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii «Filolohichni nauky» – Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University. Series “Philological sciences”, 20(269), 145-149 [in Ukrainian].*

6. Skliarenko, N.K. (2011). Metodyka formuvannia inshomovnoi hramatychnoi kompetentsii v uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Methodology of formation of foreign language grammatical competence in students of general educational institutions]. *Inozemni movy – Foreign languages*, 1, 15-25 [in Ukrainian].

7. Shovkovyi, V.M., Lazer-Pankiv, O.V., & Shovkova, T.A. (2020). Zmist latynskomovnoi linhvistychnoi kompetentnosti maibutnikh filolohiv – fakhivtsiv z inozemnykh mov [Content of Latin-speaking linguistic competence of future philologists – specialists in foreign languages]. *Inozemni movy – Foreign languages*, 4, 3-10 [in Ukrainian].

8. van Ek, J. (1993). *Objectives for Foreign Language Learning. (Vol. I).* Strasbourg.

Отримано 22.08.2023.
Рекомендовано 15.09.2023.

Електронна адреса для листування: voronai@tdmu.edu.ua